

# РИНКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

---

УДК: 658.6/.9(477)

**Ніна ГОЛОШУБОВА**

## СТРУКТУРНА ПЕРЕБУДОВА ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧИМИ ТОВАРАМИ В УКРАЇНІ

*Розглянуто основні тенденції, що склалися за період трансформації економіки України, в розподілі кількості зайнятого населення між сферами виробництва й торгівлі, ефективності їх діяльності. Проаналізовано структурні зміни в роздрібній та оптовій торгівлі за видами суб'єктів господарювання, їх розмірами, складом торговельних об'єктів, що їм належать, і результати діяльності. Надано оцінку цим змінам. Визначено основні завдання і напрями структурної перебудови роздрібною і оптовою торгівлі споживчими товарами в Україні.*

*Ключові слова:* структурна перебудова, роздрібна торгівля, оптова торгівля, підприємство – юридична особа, фізична особа – підприємець, велике, середнє і мале підприємництво, торговельний об'єкт.

*Голошубова Н. Структурная перестройка торговли потребительскими товарами в Украине. Рассмотрены основные тенденции, сложившиеся за период трансформации экономики Украины, в распределении количества занятого населения между сферами производства и торговли, эффективности их деятельности. Проанализированы структурные изменения в розничной и оптовой торговле по видам субъектов хозяйствования, их размерам, составу торговых объектов, что им принадлежат, и результаты деятельности. Дана оценка этим изменениям. Определены основные задачи и направления структурной перестройки розничной и оптовой торговли потребительскими товарами в Украине.*

*Ключевые слова:* структурная перестройка, розничная торговля, оптовая торговля, предприятие – юридическое лицо, физическое лицо – предприниматель, крупное, среднее и малое предпринимательство, торговый объект.

**Постановка проблеми.** Важливим чинником ефективного функціонування торгівлі є її структурна організація, від якої значною мірою залежить виконання функцій і здатність торгівлі реалізувати свою місію у сфері товарного обігу, сприяти належним чином соціально-економічному розвитку країни.

---

© Ніна Голошубова, 2013

Дослідження тенденцій розвитку торгівлі та її структурної організації показало, що в ній відбуваються певні позитивні зміни. До основних можна віднести розвиток різних видів суб'єктів ринку за формою власності та організаційно-правовою формою господарювання; розвиток підприємницьких мереж, передусім корпоративних і франчайзингових; зростання кількості сучасних типів магазинів (супермаркетів, гіпермаркетів, спеціалізованих тощо); розвиток нових позамагазинних дистанційних каналів продажу товарів (інтернет-магазинів); впровадження сучасних інформаційних систем і логістичних підходів щодо управління товарними потоками тощо.

Разом з тим дослідження структурної організації торгівлі, зокрема автора статті, уможливило виявити цілу низку негативних тенденцій, які формувалися протягом усього трансформаційного періоду реформування економіки України.

Невизначеність напрямів, а відповідно й механізмів, державного регулювання структурної організації торгівлі привів до її стихійного розвитку, особливо в оптовій торгівлі. Питання необхідності перегляду ролі держави (а саме – її посилення в економічному житті суспільства, у формуванні оптимальної економічної системи) висвітлено в наукових працях вітчизняних вчених, таких як – В. М. Геєць, Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, В. Д. Лагутін, В. В. Апопій та ін. [1–5].

Практична значущість і недостатній рівень теоретичної розробки цієї проблеми, зокрема в роздрібній та оптовій торгівлі, свідчать про її актуальність і необхідність проведення глибоких наукових досліджень.

*Мета статті* – аналіз стану структурної організації роздрібною та оптовою торгівлі споживчими товарами; оцінка змін, які відбулися за період трансформації економіки України; визначення завдань і напрямів щодо структурної перебудови цієї важливої сфери діяльності.

**Матеріали та методи.** *Об'єктом дослідження* є структурна організація роздрібною й оптовою торгівлі за видами суб'єктів господарювання, складом їх торговельних об'єктів та ефективність їхньої діяльності.

Застосовано загальнонаукові та спеціальні *методи* пізнання економічних процесів: аналізу та синтезу, системного підходу, порівняння та узагальнення.

*Інформаційна база дослідження* – чинні законодавчі та нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, офіційні дані Державної служби статистики України.

**Результати дослідження.** Конкурентоспроможність будь-якої країни в значній мірі залежить від якості структури економічної системи, передусім найважливіших її складових – виробництва й торгівлі, від ефективності їхньої взаємодії. Дослідження ролі та місця кожної з цих підсистем свідчить, що в їхньому розвитку за період трансформації економіки України склався дисбаланс. Підтвердженням може слугувати, зокрема, зміна кількості зайнятих працівників у цих сферах діяльності.

За 1991–2011 рр. при зменшенні загальної кількості зайнятого населення за усіма видами економічної діяльності на 20 % (з 25.4 до 20.3 млн осіб), в промисловості й будівництві вона скоротилася на 58, в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві – на 32 %, а в торгівлі зросла в 2.6 раза [6, с. 98; 7, с. 353]. Причому ці негативні структурні зміни мали місце не тільки на початковому етапі перехідного періоду до ринкової економіки, а продовжуються і нині (табл. 1).

Таблиця 1

**Розподіл зайнятості населення за видами економічної діяльності в Україні в 2000–2011 рр. [7, с. 353]**

Вид економічної діяльності	Кількість зайнятого населення, тис. осіб				Структура зайнятості населення, % до загальної кількості зайнятих працівників			
	2000	2005	2010	2011	2000	2005	2010	2011
<b>Усього</b>	<b>20175.0</b>	<b>20680.0</b>	<b>20266.0</b>	<b>20324.2</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	4334.1	3986.3	3094.5	3393.8	21.5	19.3	15.3	16.7
Промисловість	4598.3	4072.4	3461.5	3352.7	22.8	19.7	17.1	16.5
Будівництво	903.6	941.5	943.0	924.5	4.5	4.5	4.7	4.5
Торгівля. Ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку.	3121.3	4175.2	4832.0	4865.0	15.5	20.2	23.8	23.9
Діяльність готелів і ресторанів								
Діяльність транспорту та зв'язку	1355.0	1400.5	1389.7	1379.5	6.7	6.8	6.9	6.8
Фінансова діяльність	166.1	247.9	332.8	350.6	0.8	1.2	1.6	1.7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	815.9	966.6	1153.2	1187.5	4.1	4.7	5.7	5.9
Державне управління	1198.6	1028.9	1223.8	1055.5	5.9	5.0	6.0	5.2
Освіта	1609.7	1668.2	1688.3	1677.6	8.0	8.1	8.3	8.3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1379.6	1356.6	1341.4	1320.8	6.8	6.5	6.6	6.5
Інші	692.8	835.9	805.8	816.7	3.4	4.0	4.0	4.0

Дані свідчать, що вже в 2005 р. на торгівлю припадала найбільша частка кількості зайнятого населення. Фактично ж вона ще більша, оскільки торговельною діяльністю займається чимало незареєстрованих фізичних осіб (на неформальний продаж товарів у роздрібному товарообороті України в 2011 р. припадало 2.9 %). [8, с. 5].

Аналогічна ситуація склалася і в оптовій торгівлі, де значна частина незареєстрованих посередників займається перекупівлею – перепродажем дрібних партій товарів або завезенням в країну контрабандних, фальсифікованих і недоброякісних товарів, зокрема так званий "секонд хенд", що спотворює внутрішній ринок, збільшує ланковість товароруку та вартість товарів, не сприяє розвитку вітчизняного виробництва.

Сфера виробництва при скороченні кількості працівників і за інших умов, що склалися в Україні, не мала (і не має) можливості оновлювати свої основні засоби, впроваджувати інноваційні технології, підвищувати продуктивність праці, а отже – збільшувати обсяги

виробництва товарів. Зокрема, частка підприємств легкої промисловості в загальному обсязі реалізованої промислової продукції за 1991–2011 рр. скоротилася з 11.5 до 0.7 %. [6, с. 281; 7, с. 106]. У 2012 р. порівняно з попереднім відбулося зменшення обсягу виробництва продукції в цій галузі на 5.3 % [9].

Дефіцит споживчих товарів, перш за все непродовольчих, що мав місце за часів адміністративно-командної економіки, все більше почав покриватися імпортом. За 2001–2011 рр. частка продажу продовольчих товарів вітчизняного виробництва в товарообороті підприємств оптової торгівлі України зменшилася з 79.1 до 75.5 %, по непродовольчих – з 43.9 до 25 %. У роздрібній торгівлі щодо продовольчих товарів – з 93.5 до 87.2 %, непродовольчих – з 60.7 до 47.2 %. [8, с. 43, 44; 10, с. 44, 46; 11, с. 12, 13, 15; 12, с. 47, 48]. За рівнем економічної безпеки країни співвідношення товарів вітчизняного виробництва та імпортованих вважається у межах 80 : 20 %.

Унаслідок негативних процесів рентабельність операційної діяльності в промисловості в 2011 р. залишилася на рівні 2000 р. і досягла лише 4.8 %, а порівняно з 2006 і 2007 рр. зменшилася на 1.0 %. У торгівлі цей показник за аналізований період зріс з 1.0 до 13.8 % [7, с. 68].

Відсутність ефективної промислової й адекватної їй торгової політики, стратегічних довгострокових програм розвитку сфер виробництва й торгівлі, у тому числі їх структурної перебудови, унеможливило забезпечення стабільного динамічного соціально-економічного розвитку України.

Одним із стратегічних напрямів підвищення якості економічної системи є структурні зміни в сфері торгівлі. Аналізуючи їх, слід відмітити, що з появою на ринку споживчих товарів нового суб'єкта господарювання (фізичної особи – підприємця) з кожним роком, аж до 2010 р., суттєво зменшувалася (у відносному й абсолютному вимірах) кількість підприємств – юридичних осіб. За 2000–2011 рр., зокрема в роздрібній торгівлі, вона скоротилася в 1.8 раза (з 44 058 до 29 282 од.), але їх частка в загальному обсязі реалізованої продукції не зменшилася, і показники ефективності їх діяльності були значно кращими, ніж у фізичних осіб – підприємців [8, с. 99; 12, с. 119].

За даними Державної служби статистики України, на 1 січня 2012 р. в галузі "Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку" частка фізичних осіб – підприємців становила в загальній кількості суб'єктів 89.5 %, кількості зайнятих працівників – 54.3, а в обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) – лише 7.9 % (табл. 2). Фізичні особи – підприємці порівняно з юридичними особами в 2011 р. мали в 13.9 раза менший обсяг реалізації товарів у розрахунку на одного працівника – 88.8 тис. грн проти 1230 тис. грн [7, с. 305, 306].

Таблиця 2

**Основні структурні показники діяльності підприємств  
(юридичних осіб) і фізичних осіб – підприємців в торгівлі України  
[7, с. 305, 306; 13, с. 305, 306;], %**

Рік	Підприємства – юридичні особи			Фізичні особи – підприємці		
	за кількістю суб'єктів	за кількістю зайнятих працівників	за обсягом реалізованої продукції (робіт, послуг)*	за кількістю суб'єктів	за кількістю зайнятих працівників	за обсягом реалізованої продукції (робіт, послуг)*
2005	8.0	32.0	90.2	92.0	68.0	9.8
2006	8.3	33.7	90.9	91.7	66.3	9.1
2007	7.9	34.3	91.1	92.1	65.7	8.9
2008	6.7	33.9	90.9	93.3	66.1	9.1
2009	6.5	31.1	90.4	93.5	68.9	9.6
2010	7.9	41.5	90.4	92.1	58.5	9.6
2011	10.5	45.7	92.1	89.5	54.3	7.9

\* Включаючи ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку.

У табл. 3 надано інформацію про роль у збуті виробленої продукції та обслуговуванні покупців, вклад в економіку України великого, середнього та малого підприємництва. Юридичні особи, які є переважно великими (понад 250 осіб) і середніми (51–250 осіб) підприємствами, мають вищі показники результативності й ефективності діяльності, ніж малий бізнес, який належить переважно фізичним особам – підприємцям. Навіть у рік фінансово-економічної кризи (2009 р.) рівень рентабельності великих підприємств становив 6.1 %, середніх – 7.8 %, а малих рівень збитковості склав 2.5 % [14, с. 414].

Таблиця 3

**Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання  
великого, середнього та малого підприємництва  
в торгівлі України на 1 січня 2012 р. [7, с. 310, 311, 313], %**

Суб'єкти господарювання	Співвідношення суб'єктів господарювання		
	за кількістю суб'єктів	за кількістю зайнятих працівників	за обсягом реалізованої продукції (робіт, послуг)
Великі	0.4	32.3	33.6
Середні	4.5	25.6	48.0
Малі	95.1	42.1	18.4

У суб'єктів малого підприємництва з роздрібною торгівлі (крім торгівлі автомобілями, мотоциклами тощо) частка фізичних осіб – підприємців у загальному обсязі реалізованої продукції є більшою, ніж у малих підприємств – юридичних осіб (78.6 проти 21.4 %), а в оптовій торгівлі навпаки (13.5 проти 86.5 %). Приблизно таке ж співвідношення склалося і в торгівлі автомобілями, мотоциклами та ін. – 25.4 проти 74.6 %, що є відображенням специфіки цих сфер діяльності.

Однак за обсягом реалізованої продукції у розрахунку на одного зайнятого працівника в усіх зазначених сферах діяльності фізичні особи – підприємці програють малим підприємствам – юридичним особам. Цей показник у них у 2.5–3.6 раза менший (табл. 4).

Таблиця 4

**Показники діяльності малих підприємств за її видами в торгівлі України за 2011 р. [15, с. 20, 24, 39]**

Показник	Роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку		Оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі		Торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	
	малі підприємства	фізичні особи – підприємці	малі підприємства	фізичні особи – підприємці	малі підприємства	фізичні особи – підприємці
Кількість зайнятих працівників на кінець року:						
- тис. осіб	134.5	1249.8	345.6	179.6	56.2	68.5
- відсотків до підсумку	9.7	90.3	65.8	34.2	45.0	55.0
Із них кількість найманих працівників:						
- тис. осіб	127.5	536.2	329.1	86.6	53.3	30.3
- відсотків до кількості зайнятих	94.8	42.9	95.2	48.2	94.8	44.2
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг):						
- млн грн	23900.6	87741.6	242139.1	37912.1	24235.5	8252.7
- відсотків до підсумку	21.4	78.6	86.5	13.5	74.6	25.4
- у розрахунку на одного зайнятого працівника, тис. грн	177.7	70.2	700.6	211.1	431.2	120.5

У цілому мале підприємництво в Україні, порівняно з великим і середнім, є збитковим (–3.7 %), особливо в роздрібній торгівлі (–6.1 %), що підтверджують дані табл. 5.

Таблиця 5

**Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності малих підприємств у торгівлі України за 2007–2011 рр. [15, с. 175], %**

Вид економічної діяльності	2007	2008	2009	2010	2011
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, з них:					
- роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів і предметів особистого вжитку	–4.6	–7.0	–8.0	–12.9	–6.1
- оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	0.4	–9.3	–6.5	4.1	–3.3
- торгівля автомобілями і мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	3.8	–14.1	–11.0	–4.5	–5.4

Це пов'язано передусім з тим, що фізичні особи – підприємці, зокрема ті, що здійснюють роздрібну торгівлю, мають переважно торговельні об'єкти, які не відповідають сучасним вимогам. У них дуже дрібні магазини – їх торговельна площа в середньому становить майже 50 м<sup>2</sup>. У підприємств – юридичних осіб налічується також багато дрібних магазинів – середній розмір одного магазину за торговельною площею становить лише 186 м<sup>2</sup> [16, с. 56].

Із погіршенням розвитку сфери виробництва, зростанням безробіття та іншими соціально-економічними проблемами країни суттєво зросла кількість дрібно-роздрібних торговельних об'єктів. За 1991–2011 рр. кількість тільки зареєстрованих напівстаціонарних дрібно-роздрібних торговельних об'єктів, 93 % з яких належать фізичним особам – підприємцям, зросла в 10 разів. Ще більш стихійно розвивається пересувна роздрібна торговельна мережа – вона зросла як мінімум у 20 разів і на 98 % належить фізичним особам – підприємцям. [12, с. 142, 196; 16, с. 56, 57].

Також має місце деформація за товарною спеціалізацією: співвідношення між продовольчими й непродовольчими магазинами не є оптимальним. Воно відображає рівень соціально-економічного розвитку країни, перш за все поділ суспільства за доходами населення, його структуру споживання, відсутність належного регулювання розвитку роздрібно-торговельної мережі з боку державних органів влади. У розвинених країнах переважають непродовольчі магазини як по товарообороту, так і торговельній площі усіх магазинів: середній розмір одного непродовольчого магазину значно більше продовольчого (у нас, навпаки, – 191 проти 182 м<sup>2</sup>) [16, с. 56].

Подрібнена торговельна мережа продовольчими товарами майже на 80 % представлена неспеціалізованими магазинами – міні-маркетами з середньою торговельною площею 85 м<sup>2</sup>. Порівняно з мережевими магазинами вони пропонують вузький товарний асортимент – переважно нижчої якості та за вищими цінами. У таких магазинах товарооборотність суттєво уповільнюється і якість обслуговування покупців перебуває на нижчому рівні.

У той же час ефективних і популярних у покупців магазинів із універсальним асортиментом товарів в Україні конче недостатньо. На 1 січня 2012 р. функціонувало лише 1456 супермаркетів й універсамів і 225 гіпермаркетів, що становило 0.4 таких магазинів у розрахунку на 10 тис. осіб, тобто у багатьох населених пунктах України вони взагалі відсутні [16, с. 56].

Структуру непродовольчих магазинів підприємств – юридичних осіб на 5.3 % представлено неспеціалізованими магазинами із середньою торговельною площею 169 м<sup>2</sup> і на 93.8 % ще дрібнішими спеціалізованими магазинами із середньою торговельною площею 118 м<sup>2</sup>. Отже, дуже мало непродовольчих магазинів із універсальним асортиментом

товарів, комбінованих, призначених для обслуговування різних контингентів споживачів, крупних спеціалізованих за товарно-галузевою ознакою магазинів [16, с. 56, 57].

Товарна спеціалізація магазинів не орієнтована на інтереси споживачів, на формування у них здорового способу життя: понад 90 % продовольчих магазинів торгують алкогольними напоями. Частка підприємств, що спеціалізуються на продажу алкогольних напоїв, на 1 січня 2012 р. становила 72 %, тютюнових виробів – 6.6, а хліба, хлібо-булочних і кондитерських виробів – 5.0, плодоовочевої продукції – 4.1, м'яса та м'ясних продуктів – 1.7, молока та молочних продуктів – 0.6 % [16, с. 11].

У торгівлі непродовольчими товарами, привабливими для бізнесу, є фармацевтичні товари. На них і на медичні й ортопедичні вироби припадало на 1 січня 2012 р. 60.1 % загальної кількості спеціалізованих непродовольчих підприємств, а на торговців книгами, газетами та канцелярськими товарами – 6.1 %, на усі товари складного асортименту й технічно складні товари – лише 33.8 % [16, с. 12, 13].

Аналогічні тенденції і в структурі торговельних об'єктів фізичних осіб – підприємців. Прикладом можуть слугувати такі торговельні об'єкти, як ринки, 81.2 % яких на 1 січня 2012 р. належало підприємствам – юридичним особам і 18.8 % – фізичним особам – підприємцям. Власники ринків віддають перевагу торгівлі непродовольчими товарами, а не сільськогосподарській продукції, заради якої споживачі йдуть на ринок. За товарною спеціалізацією торговельні місця на усіх ринках розподілялися так: на непродовольчі товари припадало – 61.5 %, сільськогосподарську продукцію – 20.7, продукцію харчової промисловості – 16.9, свійських та інших тварин – 0.9 % [17, с. 3]. Така негативна тенденція обумовлена передусім тим, що з кожним роком все більше торговельної площі ринків здається в оренду різним суб'єктам господарювання, бо це є основним джерелом доходів власника ринку. Саме тому він мало піклується про товарну пропозицію на ньому, встановлюючи необґрунтовано високі ставки орендної плати, що в свою чергу стимулює зростання цін на товари.

Дослідження територіального розміщення роздрібних торговельних об'єктів показало, що цей процес відбувається переважно стихійно, без належної участі державних органів управління, без ув'язки з Генеральним планом розвитку населеного пункту і планами-схемами детальної забудови його житлових територій. Так, аналіз стану розвитку магазинів по регіонах України виявив суттєві коливання рівня забезпеченості населення торговельною площею. Цей показник відносно нормативів на початок 2012 р. у середньому по Україні становив 75 %, а у м. Києві – лише 63 %. Якщо врахувати не зареєстрованих у цьому місті мешканців, то він буде ще меншим.



Відсутність відповідного обліку роздрібних торговельних об'єктів, що належать не тільки підприємствам – юридичним особам, а й фізичним особам – підприємцям, низька ефективність державного регулювання, перебільшення ролі малого підприємництва в розвитку економіки України (воно не є "локомотивом" модернізації, створенням конкурентоспроможної економічної системи й основою цивілізованої сфери торговельного обслуговування), недосконалість нормативного методу визначення потреби в роздрібних торговельних об'єктах та інші зазначені вище фактори негативно впливають на структурно-територіальну організацію роздрібної торгівлі. Для її удосконалення необхідно вирішити такі проблеми:

- створити ефективну систему державного регулювання структурно-територіальної організації роздрібної торгівлі;

- розширити права та обов'язки й підвищити відповідальність місцевих органів державної влади за структурно-територіальну організацію роздрібної торгівлі;

- розробити диференційовану відповідно до визначених пріоритетів податкову, інвестиційну, фінансово-кредитну та амортизаційну політику;

- розвивати різні види підприємницьких мереж;

- розробити нормативи забезпеченості населення ринками, дрібнороздрібними торговельними об'єктами та удосконалити нормативний метод визначення потреби у всіх видах торговельних об'єктів, у тому числі магазинах;

- стимулювати розвиток сучасних типів магазинів і досягти оптимального співвідношення між ними та іншими видами торговельних об'єктів;

- знайти свою ринкову нішу малому підприємництву та розвивати цивілізовані види торговельних об'єктів;

- розробити статистичну звітність щодо підприємницьких мереж, яка б уможлиблювала дослідження ефективності їхнього функціонування та визначення перспектив розвитку;

- удосконалити статистичну звітність щодо усіх видів роздрібних торговельних об'єктів і позамагазинних каналів продажу товарів.

Не менш важливою є структурна перебудова оптової ланки, де стан її розвитку ще гірший. Для неї характерна одноманітність посередників за функціональним призначенням, організаційно-правовими формами господарювання, технологією роботи, що не сприяє створенню ефективного конкурентного середовища. Необґрунтовано знизилася роль оптової ланки на ринку споживчих товарів. На них в оптовому товарообороті протягом останнього десятиріччя припадає лише 20–25 %, у тому числі на продовольчі товари – 13–17 % [10, с. 34; 11, с. 12–15].

Крім того, існує значна територіальна нерівномірність розвитку оптової ланки. Майже 70 % загального обсягу оптового товарообороту

в 2011 р. припадало на підприємства трьох областей – Київської (39.3, з них на м. Київ – 34.7), Донецької (21.5) і Дніпропетровської (8.8) [11, с. 4].

Як свідчить практика, з цих причин та відсутності ефективного державного регулювання відбулося розбалансування внутрішнього ринку споживчих товарів і економічного обміну між регіонами України.

За роки трансформації економіки України в ній відбулися й інші суттєві деформації (деспеціалізація, значний кількісний приріст посередників, передусім дрібних, без належних якісних змін у виконанні своїх функцій, без належної сучасної складської мережі тощо), які не сприяють росту вітчизняного виробництва й роздрібною торгівлі, а також соціально-економічному розвитку України.

Оптова ланка повинна розвиватися в тісному взаємозв'язку з перетвореннями у сфері виробництва й роздрібною торгівлі, зокрема з їх структурно-територіальною організацією.

Загальною місією оптової ланки в сучасних умовах є сприяння динамічному, сталому та збалансованому розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів, насамперед на основі насичення його конкурентоспроможними товарами вітчизняного виробництва, та якнайбільш повне задоволення попиту на них різних верств населення, а також сприяння просуванню та збуту вітчизняних товарів на зовнішньому ринку.

**Висновки.** Отже, потрібна структурна переорієнтація торгівлі України на досягнення оптимального співвідношення між суб'єктами господарювання (підприємствами – юридичними особами та фізичними особами – підприємцями), великим, середнім і малим підприємством, видами торговельних об'єктів (магазинами, дрібнороздрібними торговельними об'єктами, у тому числі пересувними місцями продажу товарів, ринками), складськими об'єктами, посередниками оптової ланки та їх типами за розмірами та спеціалізацією.

Стратегічним напрямом структурної перебудови торгівлі є продовження процесу створення різних видів об'єднань – корпоративних і франчайзингових торговельних мереж, торгово-промислових корпорацій, оптово-роздрібних торговельних мереж. Надзвичайно важливим є також налагодження ефективного державного й приватного партнерства, спрямованого перш за все на інтереси споживачів.

Вирішення цих проблем уможливить сформувати оптимальну структуру суб'єктів господарювання за організаційно-правовими формами та їх роздрібних торговельних об'єктів і посередників оптової ланки за видами й типами, раціонально розмістити їх на території населених пунктів, активізувати процес створення об'єднань, які мають суттєві конкурентні переваги порівняно з незалежними дрібними роздрібними й оптовими торговцями та посередниками – організаторами оптового товарообороту.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Структурні зміни та економічний розвиток України* : монографія / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьонова та ін. — К. : Ін-т економіки та прогнозування НАНУ, 2011. — 696 с.
2. *Кіндзерський Ю. В.* Диструктиви промислової політики в Україні та можливості їх подолання / Ю. В. Кіндзерський // *Економіка України*. — 2012. — № 12. — С. 4—16.
3. *Якубовський М. М.* Промислова політика: проблеми та перспективи модернізації / Н. М. Якубовський // *Економіка України*. — 2012. — № 8. — С. 21—29.
4. *Лагутін В. Д.* Внутрішній ринок споживчих товарів: теорія розвитку і регулювання : монографія / В. Д. Лагутін. — К. : Київ. нац. торг-екоп. ун-т, 2008. — 327 с.
5. *Апопій В.* Теорія організації та структурна перебудова торгівлі / В. Апопій // *Вісн. Київ. нац. торг-екоп. ун-ту*. — 2005. — № 2. — С. 29—34.
6. *Народне господарство України у 1991 році* : стат. щорічник. — К. : Техніка, 1992. — 468 с.
7. *Статистичний щорічник України за 2011 рік*. — К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. — 558 с.
8. *Роздрібна торгівля України у 2011 році* : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 177 с.
9. *Економіка України за 2012 рік* // Уряд. кур'єр. — 2013. — 2 лют.
10. *Оптова і біржова торгівля* : стат. зб. — К. : Держкомстат України, 2005. — 97 с.
11. *Продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі у 2011 році* : стат. бюл. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 23 с.
12. *Роздрібна торгівля України у 2005 році* : стат. зб. — К. : Держкомстат України, 2006. — 214 с.
13. *Статистичний щорічник України за 2010 рік*. — К. : ТОВ "Август Трейд", 2011. — 559 с.
14. *Діяльність суб'єктів господарювання, 2009 рік* : стат. зб. — К. : Держкомстат України, 2010. — 447 с.
15. *Діяльність суб'єктів малого підприємництва* : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 201 с.
16. *Мережа роздрібною торгівлі та підприємств ресторанного господарства на 1 січня 2012 року* : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 125 с.
17. *Наявність і використання торгової мережі на ринках на 1 січня 2012 року* : стат. бюл. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 46 с.

*Стаття надійшла до редакції 11.03.2013.*

***Goloshubova N. The restructuring of consumer goods trade in Ukraine.***

**Background.** The competitiveness of any country depends largely on the quality of the structure of the economic system, especially its most important components – production and trade, on the efficiency of their interaction. Investigation of the role and place of each of these sub-systems showed that in their development in the period of transformation of economy of Ukraine imbalance was formed. One of the reasons for this

is the deformation in the structural organization of trade, formed largely "spontaneously" without proper state regulation throughout the period of economic transition in Ukraine.

The aim of the study is to determine the structural organization of the retail and wholesale trade of consumer goods, assessment of changes that occurred during the period of transformation of Ukrainian economy, and identifying issues and trends concerning the restructuring of this important area of work.

**Material and methods.** General scientific methods and special knowledge of economic processes were used, namely: analysis and synthesis, systematic approach, comparison and generalization. Information data base was applicable laws and regulations of Ukraine, the scientific works of domestic and foreign scholars, the official data of the State Statistics Service of Ukraine.

**Results.** Structural organization of trade is an important factor for its efficient functioning, because the functions and the ability to realize its mission of trade in commodity circulation, promote appropriate socio-economic development largely depends on it.

Manufacturing sector with a significant reduction in the number of employees, and because of other conditions prevailing in Ukraine, had (and has) no possibility to update its basic tools and widely implement innovative technologies to increase productivity and thus increase the volume of production of goods. Shortage of goods, especially non- food, which occurred during the command economy, more and more began to be supplied with imported goods. Lack of effective industrial and adequate trade policy and strategic long-term development programs in production and trade, including their structural adjustment makes stable and dynamic socio-economic development of Ukraine impossible.

The article analyzes the structural change in the retail and wholesale trade by type of entities (enterprises – legal entities and natural persons – entrepreneurs), their size (large, medium and small business), the composition of trade enterprises and the results of their activity. The study showed that there is a process of rapidly increasing small businesses, especially physical persons-entrepreneurs, many of which can not effectively perform their function, create a modern shopping service area, be a real partner for manufacturers and jointly develop the Ukrainian economy and improve the quality of life of the people.

**Conclusion.** The study demonstrated the need for structural reorientation of Ukraine's trade to achieve an optimal balance between market by organizational and legal forms, types of retail facilities storage facilities, intermediaries on wholesale level and types in size and specialization. Strategic direction of the restructuring is to continue trading processes of creating different types of unions – corporate and franchise-trading networks are, commercial and industrial corporations, wholesale and retail trade networks.

Addressing these problems requires an effective system of state regulation of structural and territorial organization of trade, developing differentiated according to the stated priorities in tax, investment, financial, credit and depreciation policies.

*Key words:* restructuring, retail, wholesale, enterprise, legal person, an individual entrepreneur, large, medium and small business, commerce.

## REFERENCES

1. *Strukturni zminy ta ekonomichnyj rozvytok Ukrai'ny* : monografija / V. M. Gejec', L. V. Shynkaruk, T. I. Art'omova ta in. — K. : In-t ekonomiky ta prognozuvannja NANU, 2011. — 696 s.
2. *Kindzers'kyj Ju. V. Dystruktyvy promyslovoi' polityky v Ukrai'ni ta mozhlyvosti i'h podolannja* / Ju. V. Kindzers'kyj // *Ekonomika Ukrai'ny*. — 2012. — № 12. — S. 4—16.
3. *Jakubovs'kyj M. M. Promyslova polityka: problemy ta perspektyvy modernizacii'* / N. M. Jakubovs'kyj // *Ekonomika Ukrai'ny*. — 2012. — № 8. — S. 21—29.
4. *Lagutin V. D. Vnutrishnij rynek spozhyvchyh tovariv: teorija rozvytku i reguljuvannja* : monografija / V. D. Lagutin. — K.: Kyi'v. nac. torg-ekon. un-t, 2008. — 327 s.

5. *Apopij V.* Teorija organizacii' ta strukturna perebudova torgivli / V. Apopij // *Visn. Kyi'v. nac. torg-ekon. un-tu.* — 2005. — № 2. — S. 29—34.
6. *Narodne gospodarstvo Ukrai'ny u 1991 roci* : stat. shhorichnyk. — K. : Tehnika, 1992. — 468 s.
7. *Statystychnyj shhorichnyk Ukrai'ny za 2011 rik.* — K. : TOV "Avgust Trejd", 2012. — 558 s.
8. *Rozdribna torgivlja Ukrai'ny u 2011 roci* : stat. zb. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, 2012. — 177 s.
9. *Ekonomika Ukrai'ny za 2012 rik* // Urjad. kur'jer. — 2013. — 2 ljut.
10. *Optova i birzhova torgivlja* : stat. zb. — K. : Derzhkomstat Ukrai'ny, 2005. — 97 s.
11. *Prodazh i zapasy tovariv (produkcii') v optovij torgivli u 2011 roci* : stat. bjul. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, 2012. — 23 s.
12. *Rozdribna torgivlja Ukrai'ny u 2005 roci* : stat. zb. — K. : Derzhkomstat Ukrai'ny, 2006. — 214 s.
13. *Statystychnyj shhorichnyk Ukrai'ny za 2010 rik.* — K. : TOV "Avgust Trejd", 2011. — 559 s.
14. *Dijal'nist' sub'ektiv gospodarjuvannja, 2009 rik* : stat. zb. — K. : Derzhkomstat Ukrai'ny, 2010. — 447 s.
15. *Dijal'nist' sub'ektiv malogo pidpryjemnytva* : stat. zb. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, 2012. — 201 s.
16. *Merezha rozdribnoi' torgivli ta pidpryjemstv restorannogo gospodarstva na 1 sichnja 2012 roku* : stat. zb. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, 2012. — 125 s.
17. *Najavnist' i vykorystannja torgovoi' merezhi na rynkah na 1 sichnja 2012 roku* : stat. bjul. — K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny, 2012. — 46 s.